

КІРІЛІНА М. А.
старший викладач
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова
Дворянська, 2, м. Одеса, Україна, 65082
E-mail: kirilina@ukr.net

САЛАМАХА Ю. Ю.
Студентка магістратури
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова
Дворянська, 2, м. Одеса, Україна, 65082
E-mail: zefirfre@gmail.com

СТАН РИНКУ ПРАЦІ ЯК РЕЗУЛЬТАТ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОСВІТИ

У статті розглянуто особливості функціонування ринку праці та ринку освітніх послуг. Визначено дисбаланс між попитом та пропозицією фахівців на ринку. Обґрунтовано необхідність регулювання взаємодії ринків освітніх послуг та праці.

Ключові слова: освіта, освітні послуги, ринок освітніх послуг, ринок праці, взаємодія.

KIRILINA M. A.
senior lecturer
Odessa I. I. Mechnikov National University
Dvoryanska, 2, Odessa, Ukraine, 65082
E-mail: kirilina@ukr.net

SALAMAKHA Y. Y.
Bachelor of Business Administration, master student
Odessa I. I. Mechnikov National University
Dvoryanska, 2, Odessa, Ukraine, 65082
E-mail: zefirfre@gmail.com

THE DEVELOPMENT OF THE LABOUR MARKET IS THE RESULT OF THE EVOLUTION OF THE EDUCATIONAL SYSTEM CONCEPT

Higher education of Ukraine has been experiencing transformation during the whole reform period, and is still transforming. Ever since the beginning of the reform and open-up policy, the scale of higher education in terms of new entering college students and college graduates kept increasing. Given the unprecedented scale of the expansion, many people term this radical policy a great leap forward in higher education. The question we want to answer in this paper is what's the labor market consequence of this expansion?

The article deals with the peculiarities of the labor market and education market. Determined imbalance between supply and demand on the market experts. The necessity for cooperation between the education market and labor.

Keywords: education, educational service, education market, the labor market, the interaction.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Мінливі потреби в освіті й професійній підготовці висунули нові пріоритети розвитку в сфері стратегії вищої освіти. Зв'язок між ринком праці та ринком освітніх послуг є складовою частиною системи взаємодії зайнятості й підготовки кадрів. Освітні послуги сьогодні не повністю задовольняють потреби ринку праці, у зв'язку із цим повинна вестися робота, яка б спрямовувалася на модернізацію системи освіти.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Актуальні наукові дослідження щодо взаємодії ринків освітніх послуг та праці наведені в працях таких вітчизняних учених, як: Н.Анішина, О.Балакірева,

С.Бандур, Д.Богиня, І.Гнибіденко, А.Колот, Е.Лібанова, О.Новікова, Л.М.Лавриненко, О.В.Мудра, Т.А.Ящук, З.П.Бараник, О.В.Мартякова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ученими висвітлюються різноманітні проблеми управління якістю освітніх послуг та гармонізації ринків освітніх послуг та праці: державне регулювання, стратегічне планування, формування партнерських відносин, модернізація освітніх програм, якість освіти, компетентнісний підхід та системи освіти загалом. Проте практично не розглянутим залишається питання регулювання цих ринків та розробки механізму їх управління.

Формулювання цілей дослідження. В данному дослідженні планується розглянути особливості ринку праці та ринку освіти, проаналізувати наявність їх взаємозв'язку, розглянути тенденцію їх функціонування в сучасних умовах, обґрунтувати необхідність регулювання взаємодії ринків освітніх послуг та праці.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Визначальними серед факторів соціальної організації економіки є людина і її праця. Саме від включення людини у продуктивну діяльність залежить дія усіх інших факторів, бо саме праця, як процес реалізації фізичних і творчих здібностей людини, є фактором суспільного прогресу, соціально-економічного розвитку та умовою задоволення різноманітних всезростаючих потреб людини. І без формування і розвитку соціально-орієнтованого ринку праці неможлива побудова соціально-орієнтованої економіки.

Систему суб'єктів ринку праці можна представити у вигляді ланцюжка : наймані працівники та представники їх інтересів - профспілки; безробітні та представники їх інтересів - державна служба зайнятості, комерційні бюро працевлаштування; роботодавці та представники їх інтересів - спілки та об'єднання підприємців; держава, що виконує такі основні функції: виступає в якості роботодавця; встановлює "правила гри" на ринку праці, регулює його за допомогою законодавчих та нормативних актів; являється посередником між роботодавцями і найманими робітниками та безробітними в якості інфраструктури ринку праці (Міністерство праці та соціальної політики, Державна служба зайнятості, науково-дослідні інститути з питань праці, фонди, профорієнтаційні центри, профпідготовчі заклади тощо) [1]. Як бачимо, в структурі ринку праці ніяк не прослідковується взаємодія з ринком освітніх послуг.

У сучасній Україні система освіти безперервно розвивається, і для неї характерне постійне відновлення й саморозвиток. Мета державної політики в галузі освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, які будуть ефективно працювати і навчатися впродовж життя, зберігати й примножувати цінності національної культури і громадянського суспільства, розвивати й зміцнювати незалежну, демократичну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти [2].

Пріоритетними напрямами державної політики в галузі освіти є: її особистісна орієнтація; формування національних і загальнолюдських цінностей; створення для громадян рівних можливостей для здобування освіти; постійне підвищення якості, оновлення змісту та форм організації навчально-виховного процесу; розвиток системи безперервної освіти та навчання впродовж життя; пропаганда здорового способу життя; розширення україномовного освітнього простору; забезпечення освітніх потреб національних меншин; забезпечення економічних і освітніх гарантій для професійної самореалізації педагогічних, науково-педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу; запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій; створення індустрії сучасних засобів навчання й виховання, повне забезпечення ними навчальних закладів; створення ринку освітніх послуг та його науково-методичне забезпечення; інтеграція української освіти у європейський та світовий освітній простір [3].

Система освіти - сукупність навчально-виховних закладів, які систематично і послідовно здійснюють виховання, навчання і підготовку до життя підростаючих поколінь відповідно до завдань суспільства. Органами державного управління освітою в Україні є Міністерство освіти і науки; міністерства і відомства України, які мають навчально-виховні заклади; Вища атестаційна комісія (ВАК) України; відділи (управління) освіти місцевих державних адміністрацій [4].

З усього вищезазначеного можна зробити висновок, що і в структурі системи освіти не існує взаємодії з ринком праці. Таким чином, ринок праці та ринок освітніх послуг в Україні існують паралельно один до одного. Зміст освіти все більше відривається від потреб суспільства та економіки.

Сучасний стан ринку праці в Україні характеризується певними особливостями у своїй структурі. Розглянемо головні особливості, що спостерігаються на сучасному етапі його розвитку. За даними Державної служби статистики України кількість зареєстрованих безробітних в Україні у 2007 році становила 660,3 тис. осіб, у 2008 році - 876,2 тис. осіб, в той час як у 2015 та 2017 роках цей показник становив 490,8 тис. осіб та 590,8 тис. осіб відповідно [5]. Потреба роботодавців у працівниках на заміщення вільних місць у 2007 році становила 169,7 тис. осіб, у 2008 році - 91,1 тис. осіб, тоді як у 2015 році - 25,9 тис. осіб, а у 2016 році - 36 тис. осіб [6].

У 2017 році попит та пропозиція на робочу силу за даними Державної служби статистики України мала такі особливості: у лютому кількість зареєстрованих безробітних становила 429 тис. осіб, потреба роботодавців у працівниках на заміщення вільних робочих місць - 47,4 тис. осіб, у травні ці показники становили 352,6 тис. осіб та 69,6 тис. осіб відповідно [7].

За професійними групами серед зареєстрованих безробітних у 2016 та 2017 роках переважають законодавці, вищі державні службовці, керівники (15% та 16,5 % у 2016 і 2017 роках відповідно); робітники з обслуговування (15,6% і 15,9 %), експлуатації устаткування; працівники сфери торгівлі та послуг (15,4% і 15,8%), найпростіші професії та особи без професії (14,7% і 14,6%).

Протягом січня-квітня 2017 року кількість вакансій, заявлених роботодавцями становила 406,8 тис. од., що на 67,1 тис. вакансій більше, ніж у січні-квітні 2016 року.

Станом на 1 травня 2017 року у базі даних служби зайнятості налічувалося 64,3 тис. вакансій, на 62% більше, ніж на 1 травня 2016 року.

Більшість вакансій пропонується на підприємствах та установах переробної та добувної промисловості (17,4 тис. осіб, 24%), сільського, лісового та рибного господарства (16,3 тис. осіб, 22%), торгівлі та ремонту автотранспорту (11,8 тис. осіб, 16%), транспорті (5,3 тис. осіб, 7%), державному управлінні й обороні; соціальному страхуванні (4,3 тис. осіб, 6%), охороні здоров'я та наданні соціальної допомоги (3,7 тис. осіб, 5%). За професійними групами найбільший попит роботодавців спостерігається на кваліфікованих робітників з інструментом (20%) на робітників з обслуговування устаткування та машин (19 %), а також на працівників сфери торгівлі та послуг (15%) [5].

Що стосується кількості вищих навчальних закладів, що готують фахівців для ринку праці України, то з часу отримання країною незалежності спостерігається така тенденція: на 1990/91 навчальний рік функціонували 792 вищих навчальних заклади I-II рівня акредитації та 149 вищих навчальних заклади III-IV рівня акредитації та в них відповідно навчались 757 тис. та 881,3 тис. студентів, на 2016/17 навчальний рік функціонували 370 вищих навчальних заклади I-II рівня акредитації та 287 вищих навчальних заклади III-IV рівня акредитації та в них відповідно навчались 217,3 тис. та 1369,4 тис. студентів [8,9].

За даними Державної служби статистики України у структурі підготовки фахівців у вищих навчальних закладах у 2016/17 навчальному році лідирують такі галузі знань: управління та адміністрування (прийнято на навчання – 41542 студенти, навчаються – 84627 студентів), освіта (прийнято на навчання – 32349 студентів, навчаються – 61593 студенти), право (прийнято на навчання – 22831 студент, навчаються – 51000 студентів) [10].

Отримана статистика показує, що кількісна структура підготовки кваліфікованих кадрів не відповідає сучасним потребам ринку праці України, вона створює велику кількість фахівців, які будуть змушені змінювати свою спеціалізацію та шукати нові шляхи реалізації своєї професійної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ринок праці та рівень освіти суспільства є взаємообумовленими елементами конкурентоспроможності економіки, кожен з яких складним чином впливає на розвиток іншого. Управління ринком освітніх послуг повинно бути спрямовано на гармонізацію взаємин учасників освітнього процесу та представників ринку праці, досягнення рівня їх максимальної задоволеності якістю вирішення соціально - економічних завдань, поставлених перед даною системою. В процесі такої взаємодії суб'єкти ринку праці та ринку освітніх послуг повинні здійснювати взаємний вплив. Такі взаємозв'язки або взаємодії можливі при наявності того, що, по - перше, кожен з учасників повинен ясно усвідомлювати, що він є суб'єктом взаємодії і виконує покладені функції спільно з іншим суб'єктом. З цього положення випливає наступна умова - спільність цілей і задач для всіх учасників взаємодії. Роз'єднаність в цілях і завданнях веде до втрати сенсу взаємодії, бо в цьому

випадку кожен з учасників виконує інші по відношенню до іншого завдання або досягає інших цілей, робить це самостійно, і, отже, ні про яку взаємодію в даному випадку не може бути й мови.

У період ринкових трансформацій різні об'єктивні і суб'єктивні умови визначають виникнення на ринку праці диспропорцій між попитом і пропозицією робочої сили [11]. В результаті диспропорцій складається критична ситуація коли, з одного боку, неможливо задовольнити потреби суспільства, галузі, організацій, підприємств у працівниках певних професій і спеціальностей, з іншого боку, з'являються стійкі групи населення, які відчують труднощі у працевлаштуванні, не беруть участь в суспільному виробництві і потребують соціальної допомоги з боку держави. Це призводить до дисбалансу на ринку праці та використання випускників не за профілем їхньої підготовки. Таким чином, мова йде про нерозвиненість надзвичайно важливих зв'язків між ринком освітніх послуг та ринком праці.

Ринковий механізм України сам по собі не може забезпечити повної, продуктивної і вільно обраної зайнятості, як цього вимагає Конституція та Закон України "Про зайнятість населення України". Неорганізований ринок не в змозі своєчасно пристосувати структуру робочої сили до мінливого попиту на неї або забезпечує це з великими соціальними втратами. Цього можна досягти цілеспрямованим впливом на ринковий механізм через сукупність взаємопов'язаних заходів економічного, правового, організаційного характеру, що дозволить змінити ситуацію на ринку праці, забезпечити нормальне його функціонування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Генкин Б.М. Экономика и социология труда: Учебник /Б.М. Генкин. - М.: НОРМА - ИНФРА-М, 2010. - 416 с.
2. На які зміни чекати в освіті у 2017 році [Електронний ресурс] // Олена Капнік/Gazeta.ua. - Київ. - Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/edu-and-science/_na-yaki-zmini-chekati-v-osviti-u-2017-goci/743805
3. Проект Закону "Про освіту": основні тези [Електронний ресурс] // Osvita.ua. Видавництво «Плеяди». - Київ. - Режим доступу: <http://osvita.ua/school/reform/52432/>.
4. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25 червня 2013 року № 344/2013
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу. - [www.ukrstat.gov.ua.]
6. Ринок праці в Україні: підсумки 2016 і прогнози на 2017 рік [Електронний ресурс] //Громадська організація "Народна Україна". - Режим доступу: <https://www.nu.org.ua/gy-nok-pratsi-v-ukrayini-pidsumky-2016-i-prognozy-na-2017-rik-2149>
7. Ситуація на ринку праці та діяльність державної служби зайнятості [Електронний ресурс] // Профспілка працівників освіти і науки. - Київ. – Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=30543
8. Україна на міжнародному ринку освітніх послуг вищої освіти. Аналітична записка [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень. - Київ. - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1695/>
9. Концепція розвитку освіти України на 2015-2025 роки – презентація проекту [Електронний ресурс] // Профспілка працівників освіти і науки. – Київ. – Режим доступу: <https://pon.org.ua/novyny/3549-konkpciya-rozvitku-osviti-ukrayini-na-2015-2025.html>
10. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. - Київ : Педагогічна думка, 2016. - 448 с. - Бібліогр.: с. 21. - (До 25-річчя незалежності України).
11. Андрюнін А. В. Взаимодействие региональных рынков труда: опыт анализа и прогнозирования перемещений населения и рабочей силы [Електронний ресурс]/ Андрюнін А. В., Коровкін А. Г., Парбузін К. В. // Проблемы прогнозирования. 2001.-№ 2. -Режим доступу.- [URL: <http://www.ekfor.ru/pat.php?; D= 2001/2/06>]

REFERENCES

1. Henkyn, B.M. (2010). *Ékonomyka y sotsyolohyya truda*. M.: NORMA - YNFRA-M.
2. Kapnik, O. (2016, December 29). Na yaki zminy chekaty v osviti u 2017 rotsi . *Gazeta.ua*. Retrieved from https://gazeta.ua/articles/edu-and-science/_na-yaki-zmini-chehati-v-osviti-u-2017-roci/743805.
3. Proekt Zakonu "Pro osvitu": osnovni tezy. *Osvita.ua*. Retrieved from: <http://osvita.ua/school/reform/52432/>.
4. Ukaz Prezydenta Ukrayiny «Pro Natsionalnu stratehiyu rozvytku osvity v Ukrayini na period do 2021 roku» vid 25 chervnya 2013 roku № 344/2013
5. Ofitsiynyy sayt Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrayiny . Retrieved from www.ukrstat.gov.ua.
6. Rynok pratsi v Ukrayini: pidsumky 2016 i prohnozy na 2017 rik. *Hromadska orhanizatsiya "Narodna Ukrayina"*. Retrieved from: <https://www.nu.org.ua/ry-nok-pratsi-v-ukrayini-pidsumky-2016-i-prohnozy-na-2017-rik-2149>.
7. Sytuatsiya na rynku pratsi ta diyalnist derzhavnoyi sluzhby zaynyatosti. *Profspilka pratsivnykiv osvity i nauky*. Retrieved from: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=30543.
8. Ukrayina na mizhnarodnomu rynku osvitnikh posluh vyshchoyi osvity. Analitychna zapyska. *Natsionalnyy instytut stratehichnykh doslidzhen*. Retrieved from: <http://www.niss.gov.ua/articles/1695/>.
9. Kontseptsiya rozvytku osvity Ukrayiny na 2015-2025 roky - prezentatsiya proektu. *Profspilka pratsivnykiv osvity i nauky*. Retrieved from: <https://pon.org.ua/novyny/3549-koncepciya-rozvitku-osviti-ukrayini-na-2015-2025.html>.
10. Kremen' V. H. (Ed., 2016). *Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukrayini*. Kyiv : Pedahohichna dumka.
11. Andryunin, A. V., Korovkin, A. H., Parbuzin, K. V. (2001). Vzaymodeystvye rehyonalnykh rynkov truda : opyt analiza y prohnozyrovanyya peremeshcheny naselenyya y rabochey syly. *Problemy prohnozyrovanyya*. 2. Retrieved from : <http://www.ekfor.ru/pat.php?; D= 2001/2/06>.